

Risk att det folkliga stödet för EU snabbt undermineras

Dagens Nyheter den 30 januari 2017

EU står inför existentiella utmaningar av aldrig tidigare skådat slag. Efter eurokrisen, Rysslands annektering av Krimhalvön, migrationskrisen och "Brexit" väntar presidentval i Frankrike i vår där det inte går att utesluta att Marine Le Pen, ledare för det högerpopulistiska partiet Front National, kan avgå med segern. Därtill har Donald Trump precis tillträtt som amerikansk president vilket av allt att döma riskerar att USA framöver inte kommer att stödja transatlantiskt och europeiskt samarbete lika principfast som tidigare. Denna utveckling hotar EU:s sammanhållning när unionen som stark aktör i världen behövs som mest.

Tilliten mellan medlemsländers medborgare såväl som deras tillit till EU:s institutioner utgör kittet i den europeiska sammanhållningen. I en tid som präglas av ovisshet i omvärlden krävs det ett ännu större mått av ömsesidig tillit mellan medborgare i EU:s medlemsländer för att EU ska kunna hantera externa utmaningar. Men istället för tillit, ökar misstron när flera medlemsländer, såsom Ungern och Polen vägrar genomföra gemensamt fattade beslut om EU:s migrationspolitik. Att några EU-länder så tydligt utmanar den grundläggande logiken i samarbetet är i många avseenden värre för EU:s fortlevnad än externa hot och risker.

Som en grundläggande förutsättning för att EU skall kunna hantera de kriser som unionen står inför under 2017 måste medlemsländernas befolkningar känna tillit till EU:s krishantering och ha en förvisning om viljan hos ländernas regeringar att gemensamt svara upp mot de utmaningar EU står inför. En till synes aldrig sinande ström av kriser och en blygsam ekonomisk tillväxt har dock tårt på den ömsesidiga tilliten i EU.

När tilliten sviktar i en politisk gemenskap som EU får ledarna svårare att finna lösningar på gemensamma problem. Samtidigt är det näst intill omöjligt att stärka EU:s handlingskraft och gemensamma politik om inte tjänstemän i nationella och europeiska myndigheter känner förtroende för varandra.

Hur illa ställt är det då med tilliten i EU? Den 20:e årgången av "Europaperspektiv", [Tilliten i EU vid ett vägskäl](#) som publiceras i dagarna tar upp frågan. Forskningen pekar på en paradoxal utveckling i tilliten till EU.

En majoritet av medborgarna i de flesta av EU:s medlemsländer stödjer sitt eget lands medlemskap i EU ([2015 var över hälften av den svenska befolkningen positivt inställd till medlemskapet i EU](#)), men förtroendet för EU:s institutioner har samtidigt minskat markant. Eurobarometerns undersökningar visar att Europaparlamentets förtroende hos EU:s befolkning minskade från 65 procent till 40 procent mellan 2007-2016. Samtidigt försvagades EU-medborgarnas positiva bild av EU från 52 procent till 34 procent under samma period. En tolkning som ligger nära till hands är att medborgarnas minskade tillit visar att stödet för EU-medlemskapet snabbt kan undermineras. Det krävs sålunda omedelbara insatser för att stärka tilliten.

Vad kan då EU göra för att råda bot på den brist i tillit till EU:s institutioner som många EU-medborgare uttrycker? Hur säkerställs EU:s förmåga att driva igenom gemensam politik? Vårt övergripande svar är att det blir av yttersta vikt för EU att slå vakt om grundläggande demokratiska och rättsstatliga principer. EU:s kriser handlar inte enbart om olika ekonomiska och politiska intressen. De har i allt högre utsträckning antagit formen av en kris för EU:s värdegemenskap.

Statsminister Stefan Löfvens initiativ till ett EU-toppmöte i Göteborg om jobb och tillväxt är lovvärt men medborgarnas tilltro till EU och dess institutioner återvinns inte enbart genom att EU förmås "leverera" handfasta resultat i termer av ekonomisk utveckling eller en fungerande europeisk migrationspolitik. Det handlar lika mycket om att försvara grundidén om att öppna, demokratiska och samtidigt integrerade samhällen bäst gagnar människor som lever i EU.

Försök att driva på europeiskt samarbete genom att låtasas som om det ömsesidiga förtroendet mellan medlemsstaterna och nationella myndigheter är större än vad som verkligen är fallet förvärrar EU:s kriser snarare än att avhjälpa dem. Olika nationella system med institutioner och praxis som vuxit fram under långa historiska processer tar tid att jämkas samman. Balansen mellan harmonisering på europeisk nivå och respekt för nationella särarter måste omprövas kontinuerligt. EU behöver framöver göra mindre på en rad områden, till exempel inom straffrättsligt samarbete eller socialpolitik, i syfte att stärka medlemsländernas och medborgarnas förtroende. Samtidigt behöver man göra mer inom områden där medborgarna förväntar sig att EU ska spela en större roll, till exempel inom miljö-, utrikes-, och säkerhetspolitik. Att tydligt avgränsa EU:s verksamhetsområden kan paradoxalt nog visa sig vara ett effektivt sätt att stärka tilliten till EU.

I en tid när tilliten till EU:s institutioner står på spel är det glädjande att svenska regeringsföreträdare tar behovet av ökad kunskap om EU hos folkvalda på allvar. Denna uttalade ambition och investering i tillit omfattar individer och grupper på regional och lokal nivå, arbetsmarknadens parter och lärare på skolor som utbildar framtidens beslutsfattare och opinionsbildare. En god kunskap om EU är grundbulten för en konstruktiv debatt om Europapolitikens utformning. Vi menar att det allvarliga läge som EU nu befinner sig i högsta grad även påkallar en höjd beredskap hos svenska politiker och samhällsföreträdare. Var finns en strategi ämnad att stärka EU:s handlingskraft för att möta de svåra utmaningar som unionen står inför?

Forskningen visar att tilliten är av central betydelse för europeisk integration. Mot bakgrund av hotet om en vittrande europeisk union till följd av brist på tillit till dess institutioner föreslår vi att det inrättas ett särskilt råd med målet att inom de kommande tolv månaderna ta fram en europeisk framtidsstrategi i samråd med företrädare från regeringen, riksdagen, och representanter från statliga, privata och samhälleliga instanser. Rådets huvuduppgift blir att lägga fast strategiska riktlinjer för hur Sverige ska förhålla sig i EU-samarbetet under den kommande femårsperioden med den nya politiska karta som uppkommit genom Brexit, protektionistiska strömningar och den nya politiska ledningen i USA. Strategin skall ge förslag på hur tilliten mellan regeringar, förvaltningar och befolkningar i Europa ska stärkas och tydligt kommuniceras inom – såväl som utanför – Sveriges gränser.

Antonina Bakardjieva Engelbrekt, professor
Svenska nätverket för Europarättsforskning

Niklas Bremberg, fil dr
Europaperspektiv

Anna Michalski, docent,
Svenska nätverket för Europaforskning i statsvetenskap

Lars Oxelheim, professor,
Svenska nätverket för Europaforskning i ekonomi

Andreas Bergh